

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТРЕБ ЛЮДИНИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР

Кириленко М. О.

аспірант кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,

асистент кафедри романо-германської філології

Білоцерківський національний аграрний університет

вул. Соборна площа, 8/11, Біла Церква, Київська область, Україна

orcid.org/0009-0004-2197-4733

kyrylenko.maxim@gmail.com

Ключові слова: потреби, мотив, стимул, бажання, лексичні одиниці, економіка, філософія, право, лінгвістика, класифікація, модель.

У статті здійснено огляд та аналіз класифікацій потреб у людини у різних соціально-гуманітарних науках, таких як: психологія, філософія, економіка та право. Актуальність нашої розвідки полягає в необхідності міждисциплінарного вивчення характеру самих потреб, їх багатоаспектній ролі в житті людини та необхідності поєднання лінгвістичного аналізу потреб із соціальними, філософськими, економічними та юридично-правовими підходами. У роботі потреби розглядаються в міждисциплінарному вимірі з акцентом на важливість проведення філологічного дослідження потреб заради висвітлення їхньої ролі крізь призму мови. У розвідці розглянуто різні класифікації потреб у: 1) філософії – Д. Віггінс, Г. Томпсон, Д. Бредшоу; 2) психології – А. Маслоу, теорія Макса-Ніфа, 3) економіці – А. Сміта, М. Тугана-Барановського, 4) юриспруденції та праві – С. Рудницького, П. Рабіновича. У проаналізованих класифікаціях приділяється увага мовній інтерпретації потреб, де розкривається роль мови – основного інструменту концептуалізації потреб. На основі розглянутих класифікацій виокремлено головні лексичні одиниці, які безпосередньо унаочнюють потреби в різних видах дискурсу і можуть бути використані в ході корпусного дослідження мегаконцепту NEEDS, такі як: needs, desire, motive, love, food, air, water, breath, safety, love, self-realization. Наголошено на важливості використання цих лексем у ході корпусних досліджень текстів, що належать до різних видів дискурсу. З'ясовано, що кожна класифікація має свої переваги та недоліки, а розробити універсальну класифікацію потреб практично неможливо через їх різноплановість та різні підходи до їх інтерпретації та осмислення. Було виявлено, що основним недоліком класифікації піраміди А. Маслоу є те, що вона не відображає динамічний характер самих потреб. Зважаючи на це, нами було представлено власну класифікацію потреб у вигляді моделі атома, яка більше відображає мінливий характер у життєдіяльності людини. Матеріали розвідки та запропонована нами класифікація потреб аналогічна моделі атома може бути корисною для філологів, філософів, психологів, соціологів, юристів та економістів у їхніх сферах досліджень ролі потреб у житті людини. Зазначено перспективи подальших досліджень на основі розробленої нами класифікації потреб, що полягають у проведенні корпусного та порівняльного філологічного дослідження потреб у текстах різних видів дискурсів для дисертаційного дослідження мегаконцепту NEEDS в американській та українській лінгвокультурах.

CLASSIFICATION OF HUMAN NEEDS: A MULTIDISCIPLINARY APPROACH

Kyrylenko M. O.

*Postgraduate Student at the Department of Applied Language Studies, Comparative Linguistics,
and Translation*

*Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine,
Assistant at the Department of Romance and Germanic Philology
Bila Tserkva National Agrarian University
Soborna Square str., 8/11, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine
orcid.org/0009-0004-2197-4733
kyrylenko.maxim@gmail.com*

Key words: *needs, motive, stimulus, desire, lexical units, economics, philosophy, law, linguistics, classification, model.*

The article reviews and analyzes the classifications of human needs in various social and humanitarian sciences such as: psychology, philosophy, economics and law. The relevance of our research lies in the need for an interdisciplinary study of the nature of the needs themselves, their multifaceted role in human life and the need to combine linguistic analysis of needs with social, philosophical, economic and legal approaches. In the work, needs are considered in an interdisciplinary dimension with an emphasis on the importance of conducting a philological study of needs in order to highlight their role through the lens of language. The research considers various classifications of needs in: 1) philosophy – D. Wiggins, G. Thompson, D. Bradshaw; 2) psychology – A. Maslow, Max-Neef's theory, 3) economics – A. Smith, M. Tugan-Baranovsky, 4) jurisprudence and law – S. Rudnytsky, P. Rabinovich. In the analyzed classifications, attention is paid to the linguistic interpretation of needs, which reveals the role of language as the main tool for conceptualizing needs. Based on the considered classifications, the main lexical units that directly illustrate needs in different types of discourse and can be used in the course of corpus research of the mega-concept NEEDS are identified, such as: needs, desire, motive, love, food, air, water, breath, safety, love, self-realization. The importance of using these lexemes in the course of corpus research of texts belonging to different types of discourse is emphasized. It was found that each classification has its advantages and disadvantages, and it is practically impossible to develop a universal classification of needs due to their diversity and different approaches to their interpretation and comprehension. It was found that the main disadvantage of the classification of A. Maslow's pyramid is that it does not reflect the dynamic nature of the needs themselves. In view of this, we have presented our own classification of needs in the form of an atomic model, which more reflects the changing nature of human life. The research materials and our proposed classification of needs, similar to the atomic model, can be useful for philologists, philosophers, psychologists, sociologists, lawyers, and economists in their fields of research into the role of needs in human life. The prospects for further research based on the classification of needs developed by us are indicated, which consist in conducting a corpus and comparative philological study of needs in the texts of different types of discourses for a dissertation study of the mega-concept NEEDS in American and Ukrainian linguistic cultures.

Постановка проблеми. Проблема осмислення феномену потреб людини є визначальною впродовж всієї історії людства, а вивчення та класифікація самих потреб носить міждисциплінарний характер, що засвідчує їх важливість і нагальність для життєдіяльності людини у різноманітних сферах її життя. Питання виникнення та задово-

лення потреб вивчається у таких дисциплінах, як психологія, економіка, соціологія, юриспруденція, медицина, біологія, філософія. Окрему роль у дослідженні потреб відіграє лінгвістика, оскільки саме мовна реалізація потреб у різних видах дискурсу дає змогу глибше пізнати ту чи іншу лінгвокультуру, її цінності та світоглядні

пріоритети, виявити спільні та відмінні риси репрезентації потреб різних рівнів.

Метою статті є створення власної класифікації потреб людини із використанням міждисциплінарного підходу, що зумовило вирішення таких **завдань**:

- описати класифікації потреб людини з позицій психології та економіки;
- схарактеризувати класифікації потреб людини з позицій філософії та права;
- представити власну класифікацію потреб людини для філологічного дослідження.

Об'єктом дослідження є класифікації потреб людини у міждисциплінарному вимірі, *предметом* – критерії побудови таких класифікацій у філософії, праві, психології та економіці, що слугують основою для створення власної класифікації потреб людини для проведення філологічної розвідки на матеріалі англomовного публіцистичного дискурсу (а саме для дослідження мегаконцепту NEEDS, вивченню якого присвячена наша дисертаційна праця).

У наш час особливої ваги набирає дослідження потреб людини, виходячи з контексту різноманітних сфер її буття. Л. Доял та Я. Гоф [Doyal, & Gough, 1991] вказують на багатозначність використання слова «потреба» в різних контекстах та мовленнєвих ситуаціях, що зумовлює його різноплановість та неоднозначність у трактуваннях та підходах до визначення, а відповідно і класифікації потреб.

Філософський енциклопедичний словник дає таке визначення терміна «потреба» – властивість усього живого, яка спонукає його до активності або викликає інші реакції завдяки відображенню надлишку, недостатності або відсутності чинників (речовини, енергії, інформації), що позитивно чи негативно впливають на життєдіяльність організму, людської особистості, соціальної групи, історичної спільноти, суспільства загалом [Надольний, 2002].

Найбільш популярними галузями дослідження класифікації потреб залишаються психологія, економіка, філософія та соціологія. Це пояснюється тим, що в ході еволюційного розвитку та поступової соціалізації людина вирішує більшість своїх потреб через економіку, яка визначає рівень задоволення потреб в інших сферах, таких як медицина або військові нужди країни. Психологія вивчає внутрішні засади утворення потреб, що спричиняє їх появу та прагнення до задоволення. Економіка з'ясовує, яким чином задовольнити потреби людини, виходячи з тих умов, у яких перебуває людина, та обмеженості людських ресурсів. Завдання соціології полягає в комплексній оцінці способів формування, трансформації, задоволення та зникання потреб, а також виявленні

факторів, які на це впливають. Вона досліджує потреби окремого індивіда в кореляції із соціумом.

У кожній з наведених наук використовується специфічна термінологія для позначення категорії потреби. Саме тому лінгвістичний аналіз лексем, що позначають потреби в різних науках та апелюють до тієї чи тієї потреби в різних видах дискурсу, дає можливість детально вивчити мовну картину світу, де потреба постає як багаторівневе та культурне явище. Аналіз різних підходів до класифікації потреб людини дасть змогу окреслити коло базових лексичних одиниць реалізації мегаконцепту NEEDS.

Перша спроба окреслити потреби з позицій економіки та права була здійснена шотландським філософом та економістом А. Смітом у 1776 році в його роботі «Дослідження про причину і багатства народів» [Сміт, 2018]. Його праця була однією з основних, які визначали вектор формування наукового підходу до питання потреб. Потреби позиціонуються як запорука виникнення товарно-грошових відносин між людьми, економічного розвитку будь-якого виду суспільства та держави. Для забезпечення потреб виникають послуги, які повинні задовольняти різноманітний спектр потреб. Потреба зумовлюється колом інтересів людини, оскільки інтереси окреслюють вектор діяльності людини для її безпосередньої реалізації. Основний акцент А. Сміт робить на ролі ринку праці, який покликаний задовольняти потреби людей власне через сам процес праці, який призводить до виробництва товарів та послуг. Товари та послуги оперують тими речами, які обслуговують та задовольняють більшість фізичних та матеріальних потреб людей. У праці можна виділити лексеми *demand*, *supply*, *value*, *necessities*, *amusements*, які унаочнюють економічні потреби [Сміт, 2018]. Сучасна економічна теорія займається активним дослідженням мотивів та стимулів, які пояснюють поведінку в різноманітних соціальних ситуаціях, тією чи тією мірою пов'язаних із задоволенням певної потреби. Проблема вивчення потреб починає набувати міждисциплінарного характеру для повноцінної оцінки ролі потреб у житті людини.

Американський філософ Гаррет Томсон розділяє точку зору античних філософів стосовно спільності природи базових потреб людини [Garrett, 2005]. Він вказує на те, що саме фундаментальні потреби на рівні фізіології виступають мотивами або стимулами, які запускають механізм пошуку шляхів реалізації задовольнити їх на біологічному рівні (вдовольнити спрагу або голод) і при цьому відсувають на другий план інші. Однак Г. Томсон розрізняє потребу і бажання за рівнем усвідомленості. Бажання – це усвідомлене прагнення, спрямоване на задоволення певної потреби, виходячи

з умов, які є сприятливими або несприятливими для її реалізації. Г. Томсон, так само як і Арістотель, поділяє потреби на *власне базові* та *похідні*. Під *власне базовими* він має на увазі ті потреби, які вимагають постійного задоволення через певні сталі фіксовані проміжки часу. Сюди відноситься необхідність у харчуванні, теплі, комфорті, безпеці та задовільному стані здоров'я для подальшого нормального функціонування організму. *Похідні потреби* виникають лише після задоволення базових і носять другорядний характер, оскільки ними за деяких обставин можна знехтувати. Так, тривале відчуття голоду та спраги змушує організм та психіку людини шукати спосіб, як їх вгамувати. Бажання зайнятися якоюсь діяльністю, пов'язаною із самореалізацією, відходить на другий план [Garrett, 2005].

Англійський філософ та метафізик Девід Вігінс розглядає потребу як специфічне особливе бажання, наявність якого зумовлена раціональними чинниками і носить нагальний характер [Wiggins, 2002]. Подібно до Г. Томсона Д. Вігінс диференціює такі концепти, як «потреба» та «бажання», виділяючи в них спільні та відмінні риси. Те, що потрібно людині, формується на підсвідомому рівні та в процесі активного бажання реалізувати необхідне починає осмислюватися і виражатися у вигляді слів, фраз, речень, словосполучень, які вже засвідчують фактичну наявність потреби на матеріальному рівні, що дає змогу оцінити спектр її важливості та нагальності у конкретний проміжок часу [Wiggins, 2002]. З огляду на це можна зробити висновок, що мова у своїй закодованій формі дає змогу осмислити певну потребу, саме через неї відбувається ідентифікація та структуризація тих лексичних одиниць, які маркують певне коло потреб. Це вказує на важливість лінгвофілософського підходу до вивчення потреб та аналізу для їх глибшого усвідомлення та розуміння.

На основі праць Д. Вігінса та Г. Томсона можна стверджувати, що лексема *needs* часто ототожнюється з іншою лексичною одиницею *desire*, яка виражає суб'єктивне прагнення індивіда задовольнити певну нужду, тоді як іменник *needs* позначає більш об'єктивний характер виникнення та функціонування потреб [Wiggins, 2002].

Український мовознавець Н. Стефанова ототожнює категорію понять цінності з категорією потреб, що лежать в одній філософській площині, яка визначає їхню пряму взаємозалежність. Цінність виступає своєрідним виразником потреби з практичної точки зору та відображає історично-культурно сформоване та ментально закріплене оціночне відношення до певного кола нужд, які можуть носити як сталий, одвічний характер, так і тимчасовий, динамічний, мінливий. Це від-

ношення формує загальну ціннісну картину важливості потреб людини в концептосфері певного окремого народу, етносу або культури [Стефанова, 2020, с. 65].

Також наголосимо, що концептуальність потреб породжує інші концепти, такі як МОТИВ, СТИМУЛ, ІНТЕРЕС, ЦІННІСТЬ, КОРИСТЬ, БАЖАННЯ, ВИГОДА. Це зумовлено тим, що в ході аналізу людського мислення такі концепти відіграють роль ідентифікаторів, які вказують на причини виникнення потреб, гостроту їхньої необхідності, ступінь важливості для того чи того індивіда в аксіологічному вимірі та міру реалізації певної потреби. Зокрема, концепти КОРИСТЬ та ВИГОДА апелюють саме до оцінки задоволення тієї чи іншої нужди, котра може бути повністю / частково задоволена або ж взагалі незадоволена. В останньому випадку можна говорити про невдалий результат реалізації певної потреби, виходячи з контексту/дискурсу певної мовленнєвої ситуації.

Філософ Є. Подольська визначає поняття «потреба» як процес, що зумовлений певними об'єктивними факторами, які спричиняють порушення загальної координації роботи організму на фізіологічному та ментальному рівнях, що, своєю чергою, спонукає її до прийняття певних кроків та дій, спрямованих на відновлення порушеної координації. У потребі є необхідність до дій, своєрідний примус, який диктується та визначається передусім біологічними та психологічними законами, а потім уже – економічними, соціальними, правовими та духовно-моральними [Подольська, 2006].

Проте слід зазначити, що науковий підхід до вивчення та дослідження категорій потреб почав відбуватися наприкінці XIX – в першій половині XX століття, коли переосмислення потреб людини привернуло увагу психологів та економістів.

Перша науково дороблена та структурована класифікація потреб, яка схематично зображувалася у вигляді піраміди, що репрезентувала ієрархію потреб від найнижчих до найвищих, була представлена провідним американським психологом А. Маслоу (1908–1970) [Маслоу, 2002]. Потреби, на його думку, є вродженими і у разі задоволення однієї потреби неодмінно виникають інші, оскільки природі людини властиво постійне прагнення до зміни психологічної обстановки, яка корелюється інтересами, мотивами, стимулами, бажаннями та цінностями. Для людини є закономірним стан незадоволення рівнем свого життя, що керує її діями в пошуках шляхів змінити ситуацію та покращити його всіма доступними шляхами. А. Маслоу класифікує потреби таким чином: 1) фізіологічні потреби, які визначаються особливостями будови людського організму, що потребують задоволення щоденно (дихання, харчування, тобто потреби в їжі та воді, сон). Ці потреби роз-

міщуються в кінці піраміди, оскільки слугують основою для потенційної реалізації потреб вищої ієрархії і саме тому вони є базовими; 2) потреби в безпеці та захисті носять ситуативний характер, тобто їхня затребуваність виникає безпосередньо в момент загрози здоров'ю або життю людини; 3) потреби в турботі, прихильності та любові виражаються в піклуванні про своїх ближніх та рідних; 4) потреби у самореалізації є найвищими в ієрархії потреб Маслоу і вони передбачають розкриття творчого потенціалу людини для досягнення її цілей та мрій [Маслоу, 2002]. Модель, запропонована Абрахамом Маслоу, дає найбільшу кількість лексем для етимологічного та лексико-семантичного аналізу потреб у різних видах дискурсу, а саме: *air, water, food, heat, clothes, reproduction, shelter, sleep, dream, drink, eat, breathe, health, security, medicine, acceptance, love, friendship, trust, cognition, creativity, self-esteem, respect, self-actualization, achieve, success*.

Теорія потреб Манфреда Макс-Ніфа 1989 р. заперечувала ієрархічну структуру потреб, оскільки вони існують в обмеженій кількості і є обмеженими, а тому залишаються незмінними в будь-якій лінгвокультурі на будь-якому історичному етапі розвитку цієї лінгвокультури. Запропонована теорія вважала, що потреби є соціально-універсальними за своїм характером, а тому поділяла їх на дев'ять основних потреб: проживання, захист, прихильність, участь, неробство, творчість, ідентичність, свобода [Max-Neef]. Забезпечення потреб відбувається через здійснення чотирьох дій: існувати, мати, робити та взаємодіяти. Відповідно, лексемами, які будуть апелювати до потреб, у класифікації Манфреда Макса-Ніфа будуть іменники *participation, idleness, creativity, identity, freedom* та дієслова *to exist, to have, to do, to interact*. Однак, на наш погляд, така теорія містить щонайменше три недоліки. Одним з них є нечіткість окреслення самих потреб через відсутність принципу їх класифікації. Тобто в цьому випадку йде просто перелік потреб, які можуть належати абсолютно до різних сфер життя людини. Іншим недоліком є те, що представлена система потреб не є вичерпною, оскільки потреби є мінливим явищем і вони можуть то періодично виникати, то зникати. Третім важливим нюансом є те, що представлена класифікація не враховує те, що ступінь задоволення потреб у кожної людини є різним залежно від її віку, статі, стану здоров'я, особистих переконань, соціально-економічних умов проживання. Проте представлена модель у вигляді колеса, де потреби розподіляються рівномірно, показує більш практичний бік виникнення, існування та задоволення потреб у повсякденному житті. Вона акцентує увагу на органічній взаємодії потреб між собою, що виглядає більш доцільним та практичним

у щоденному житті, зважаючи на динамічність змін важливості задоволення певної потреби в певний проміжок часу.

Джонатан Бредшоу розробив власну концепцію таксономії потреб, під час створення якої він враховував такі фактори: 1) ступінь сприйняття потреби та усвідомлення її важливості індивідом за конкретних обставин; 2) спосіб вираження наявності тієї чи іншої потреби; 3) міру задоволення потреб у тій чи тій ситуації. Це стало основою створення моделей потреб, а саме: 1) нормативних (потреби, які вимагають дотримання певних стандартів). Сюди можна віднести необхідність у систематичному проходженні медогляду для забезпечення безпеки здоров'я інших людей; 2) емоційних (хотіння, які людина спонтанно прагне задовольнити); 3) потреб, які підлягають вираженню (люди їх задовольняють у разі звернення до певних соціальних служб, які покликані їх вирішувати); 4) порівняльних (потреби, які досліджуються у площині порівняльного аналізу). На основі цього визначається, як змінюється пріоритет у задоволенні тієї чи тієї потреби і які фактори на це впливають [Bradshaw, 1972]. Спосіб вираження потреб виступає мова як знакова система в усіх її можливих проявах: в усному та писемному мовленні, мові жестів, інтерпретації певних спеціальних закодованих систем (приміром, як азбука Морзе). Відповідно до цього той чи той мовець усвідомлює потребу на різному рівні і може діяти по-різному під час її реалізації. Незважаючи на досить цікаву модель класифікації потреб, можна зробити висновок, що вона не носить практичний характер, який дає можливість простежити всі можливі варіації потреб, а тому поступається іншим класифікаціям, зокрема піраміді А. Маслоу, яка дає більш базову та вичерпну картину класифікації потреб для їх аналізу у соціології, психології та економіці. Модель класифікації потреб, яку запропонував Д. Бредшоу, є ідеальною для описового та компаративного аналізу потреб крізь призму філософії та лінгвістики.

Одним з перших, хто систематизував та класифікував потреби людини, був український економіст М. Туган-Барановський (1865–1919). Його класифікація була вперше представлена у статті «Психологічні фактори суспільного розвитку» [Гірняк, 2016]. Ієрархія потреб за ним містить п'ять класів/типів, а саме: 1) фізіологічні, що проявляються особливістю будови будь-якого людського організму (потреби в диханні, харчуванні, воді, повноцінному сні та відпочинку для забезпечення відновлення сил для щоденної успішної життєдіяльності); 2) статеві потреби та потреби продовження людського роду; 3) симптоматичні інстинкти та потреби, які полягають насамперед у наявності в будь-якої людини інстинкту до самоз-

береження та необхідності пошуку гарантій безпеки (почуття захищеності є запорукою реалізації іншої потреби – у комфорті та затишку); 4) альтруїстичні, що проявляються в опіці та турботі про ближніх, бажанні бути потрібним для когось; 5) потреби практичного характеру, які полягають у бажанні людини володіти певними матеріальними благами та користуватися ними [Гіряк, 2016]. Однак така класифікація не є вичерпною і до кінця аргументованою, оскільки не враховувала на той час необмеженість прагнень та інтересів людини, які можуть виходити за просте бажання володіти певною матеріальною річчю. Потреб у самовираженні людини вона у себе не включала, а отже, не торкалася духовної сторони людини, що є важливим складником для повноцінної картини ролі потреби людини. Також статеві і фізіологічні потреби по суті носять однаковий характер, а тому їхня диференціація є також не зовсім обґрунтованою та раціональною. М. Туган-Барановський був переконаний, що причина виникнення потреб та їх реалізація на соціально-економічному рівні прямо пропорційно залежить від рівня їх усвідомлення, що визначається рівнем розвитку культури певного народу. На основі таких тверджень уже можна зробити висновок про надзвичайну важливість аналізу потреб крізь призму мови, її лексичних одиниць, які розкривають ту чи іншу потребу різнопланово, даючи змогу оцінити її комплексно, в багатьох аспектах і яким чином та чи та потреба корелює з іншою, зокрема сприяє чи гальмує її реалізацію в повсякденному житті. Зауважимо, що вивчення потреб в економічному плані є доволі звуженим та специфічним, оскільки висвітлює потреби лише з позицій причин їх виникнення, наявності та міри задоволення. Дослідження потреб з позицій лінгвістики та філософії дає більш повну, вичерпну та чіткішу картину про місце потреб людини в повсякденному житті.

Важливим також є те, яким чином фігурують потреби в праві та юриспруденції, оскільки саме правові засади, які закріплюються у відповідних законах та нормативно-правових актах, покликані регулювати процес забезпечення та гарантії потреб людини. У законодавстві більшості країн світу термін «потреби» охоплює надзвичайно широкий спектр потреб, які регулюються різними кодексами. Так, на основі досліджень П. Рабіновича ми можемо виділити такі види потреби в правовій сфері: мовні потреби, потреби громадян, потреби соціального захисту, потреби захисту життя, потреби в освіті, побутові потреби, особисті потреби, потреби володіння та користування землею, потреби власників житла, потреби майнової власності, потреби у матеріальному забезпеченні та догляді, потреби у матеріальній допомозі,

потреби у поліпшенні житлових умов, потреби у свободі слова та віросповідання, потреби дитини [Рабінович, 2014].

С. Рудницький акцентує особливу увагу на політичних потребах людини, які трапляються надзвичайно рідко у сучасних дослідженнях, але мають вагомий вплив на життя людей та забезпечення їхніх потреб [Рудницький, 2012]. Важливу роль на формування, задоволення та специфіку існування потреб відіграє середовище, в якому перебуває людина. Ми можемо відзначити той факт, що для кожної мовної особистості є характерним набір власного активного вокабуляру лексичних одиниць, який вона використовує для засвідчення або вираження певної потреби. Таким чином, для здійснення лексико-семантичного аналізу текстів юридичного спрямування для аналізу потреб людини можна виокремити такі основні лексеми: *personal needs, educational needs, social protection needs, land ownership and use needs, needs for freedom of speech and religion*.

Потреби в будь-якій лінгвокультурі відіграють ключову роль в аксіологічному плані, оскільки репрезентують найважливіший спектр усього того, що необхідно людині впродовж її життя, починаючи від базових і завершуючи найвищими, що досить змістовно та обґрунтовано представлене у піраміді А. Маслоу. Остання демонструє логічну закономірність важливості потреб, але лише частково відображає їхній практичний аспект. Наприклад, питання безпеки людини стоїть вище за фізіологічні потреби в харчуванні, сні та відновленні сил. Однак є чимала кількість випадків, пов'язаних, як правило, зі стресовими ситуаціями, де людина психічно не може контролювати страх і тоді питання виживання виходить на перший план, витісняючи потребу в їжі, сні та питті. Прикладами таких ситуацій можуть бути такі надзвичайні ситуації, як війна, пожежа чи стихійне лихо. Це спонукає нас до створення власної класифікації потреб людини, яка б мала більш гнучкий характер та враховувала б зазначені нами недоліки.

Зважаючи на те, що у більшості класифікацій не враховується аспект динамічності потреб, а більше їхня ієрархічність та різноплановість, то доцільним було б запропонувати власну класифікацію потреб, яка б більше відображала їх мінливий та непостійний характер. Таку динамічність можна легко зобразити на прикладі моделі атома, довкола якого рухаються електрони. Сам центр атома – ядро, що відповідає тільки за найбільш важливу базову фізіологічну потребу. Такою потребою, на нашу думку, є дихання. Це зумовлюється декількома факторами: 1) дихання – це найперша базова потреба, яка виникає у всіх людей від народження; 2) без кисню людина може про-

жити найменший проміжок часу, що становить у середньому не більше 10 хвилин; 3) потребу в кисні неможливо компенсувати ніякою іншою потребою, на відміну від інших фізіологічних потреб, таких як їжа, пиття та сон, що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1
Можливість і засоби компенсації базових потреб

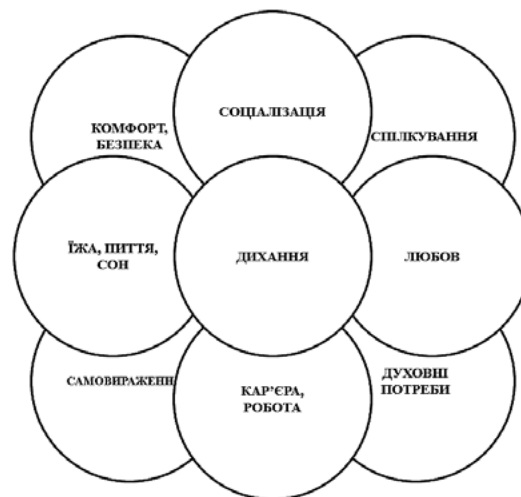
Базова потреба	Можливість компенсації	Способи компенсації (чим компенсується)
Дихання	Абсолютно неможлива	нічим не можна компенсувати
Вода	Частково можлива	їжа (овочі, фрукти, супи)
Їжа	Частково можлива	жирові запаси, глікоген із печінки та м'язів
Сон	Частково можлива	стимулятори (кофеїн, амфетамін)

З огляду на наведені аргументи можна стверджувати, що ядро атома в нашій класифікації потреб логічно асоціювати з найнеобхіднішою та найфундаментальнішою потребою, якою є дихання. Час – це вирішальний чинник, який визначає цю потребу як найкритичнішу з усіх потреб людини, оскільки без води, їжі та сну людина може проіснувати набагато довший проміжок часу. Саме тому ці потреби можуть поступатися іншим у певних умовах і відходити на певний час на другий план, тоді як дихання за таких самих умов буде прирівнюватися до потреб безпеки через невідкладність та незворотність процесів, що супроводжуються після втрати доступу до кисню людиною.

Тому, на наш погляд, для лінгвістичного дослідження потреб людини в текстах різних видів дискурсу найбільш доцільною буде класифікація потреб у вигляді моделі атома, яка відображає мінливий характер самих потреб та зміну їх пріоритетності залежно від різних ситуацій. Ми пропонуємо класифікувати потреби таким чином: 1) найфундаментальніша потреба, яка є критичною для людського існування, – дихання; 2) базові людські потреби, такі як їжа, пиття, сон, що є вкрай важливими для життєдіяльності людини, але не носять найбільш критичний характер; 3) потреби в комфорті, безпеці та теплі, які дають змогу людині функціонувати повною мірою; 4) потреби у спілкуванні, соціалізації та бажанні бути потрібним комусь; 5) потреби в любові; 6) потреби у соціальному захисті, стабільній роботі та кар'єрному зростанні; 7) потреби у самовираженні та реалізації мрій, що не завжди вдається реалізувати через працю через ті чи ті обставини; 8) духовні

потреби, такі як віра в Бога та пошук підтримки вищих духовних сил як у надскладних життєвих ситуаціях, так і протягом усього життя людини. Духовні потреби можуть визначати вектор виникнення та розвитку всіх інших, за винятком базових фізіологічних потреб.

Модель 1

Запропонована нами модель класифікації потреб, що аналогічна моделі атома, є найбільш наближеною до моделі колеса Манфреда Макс-Ніфа (1989 р.), однак, на відміну від неї, акцентує увагу на хаотичному процесі виникнення та задоволення потреб, а не на рівномірному їх розподілі, що більше відображає практичну сторону самих потреб у житті людини.

Усі інші потреби вищого рівня, такі як потреби в любові, прихильності, дружбі, повазі, визнанні, самореалізації, можуть за певних умов носити більш критичний та нагальний характер, що також зумовлюється певними чинниками. До таких чинників насамперед можна віднести проміжок часу, через який певна фізіологічна потреба (вода, їжа, сон) набуває критичного характеру і може перевищувати всі інші потреби. Другий чинник – це врахування індивідуального психотипу кожної окремої людини, яка сама вибудовує свої категорії цінностей, що можуть впливати на важливість духовної чи фізіологічної потреби в її житті, беручи до уваги критичність певної фізіологічної потреби для життя людини. Якщо потреба не носить критичний характер, то потреби вищого рівня цілком можуть фігурувати як більш важливі, аніж базові. Тому класифікація потреб у вигляді моделі атома є кращою для аналізу криз призму мови завдяки своїй динамічності.

Висновки і перспективи подальших розробок. У ході нашого дослідження та класифікації потреб виявлено, що абсолютно неможливо

розробити універсальну модель класифікацій потреб, яка б змогла задовольнити всі сфери людського життя та яку можна було б застосовувати у всіх сферах наукового знання. Кожна наявна модель класифікації має свої переваги та недоліки, що зумовлюється багатоаспектністю самих потреб, їхньою різноманітністю та широким спектром галузей їх застосування. Класифікація потреб у вигляді моделі атома, запропонована нами для вивчення мегаконцепту NEEDS і подальшого виявлення особливостей їх реалізації в американській та українській лінгвокультурах, є більш релевантною для лінгвістики через можливість добору різних мовних одиниць, які репрезентують потреби, більш хаотичні за своєю природою залежно від життєвих ситуацій та обставин, що їх зумовлюють. Ми відійшли від чіткої ієрархічної структури класифікації потреб А. Маслоу (піраміда), оскільки це не завжди уможливорює відображення важливості та нагальності потреб у певній чіткій послідовності через зміни залежно від ступеня задоволення тієї чи тієї потреби в конкретній ситуації. Єдиним винятком, на наш погляд, є потреба в диханні. Вона є найкритичнішою з усіх базових потреб і завжди носитиме першочерговий характер за ступенем важливості та значимості для життя людини. Практична цінність представленої нами моделі класифікації потреб полягає у її потенціалі та перспективності щодо використання у корпусних і порівняльних філологічних дослідженнях, зокрема мегаконцепту NEEDS.

ЛІТЕРАТУРА

- Гірняк О.М. Мотивація праці у спадщині М. Тугана-Барановського, її сучасний розвиток і практичне застосування. *Наукові записки*. Львів, 2016. С. 198–204.
- Маслоу А.Г. Мотивація і особистість / пер. з англ. Київ : Амальтея, 2002. С. 352.
- Надольний М.І. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 505. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf.
- Подольська Є.А. Філософія : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 684–691.
- Рабінович П. Людські потреби – глибинний визначальний чинник праворозуміння. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4. С. 79.
- Рудницький С. Інтереси в категоріальному ряду «потреби» – «інтереси» – «цінності» – «ідеологія». *Політична культура*. 2012. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/rudnytskyi_interesy.pdf.
- Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ : Наш Формат, 2018. С. 722.
- Стефанова Н.О. Етносеїометрична параметризація аксіоконцептосфер у британській та українській лінгвокультурах : дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2020. С. 564.
- Шинкарук А.І. Експериментальне дослідження мотиваційної динаміки за психомоторними діями в науковій школі К. Левіна. *Збірник наук. праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2011. URL: <file:///C:/Users/38050/Downloads/160922-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-351736-1-10-20190326.pdf>.
- Bradshaw J. Taxonomy of social need / McLachlan G. (ed.). Problems and progress in medical care: essays on current research, 7th series. London : Oxford University Press, 1972. P. 71–82.
- Doyal L., Gough I. A Theory of Human Need. London : Macmillan, 1991.
- Garrett T. Fundamental Needs. Royal Institute of Philosophy Supplement, 2005.
- Max-Neef M.A. Human Scale Development: An Option for the Future. Uppsala : Dag Hammarskjöld Foundation, 1989. P. 206–207.
- Wiggins D. Needs, Values, Truth: Essays in the Philosophy of Value. 3rd ed. Oxford : Clarendon Press, 2002. P. 1–16.

REFERENCES

- Bradshaw, J. (1972). Taxonomy of social need. In: McLachlan, Gordon, (ed.). Problems and progress in medical care: essays on current research, 7th series. Oxford University Press. London. Pp. 71–82.
- Doyal, L., & Gough, I. (1991). A Theory of Human Need. London: Macmillan.
- Garrett, T. (2005). Fundamental needs. Royal Institute of Philosophy Supplement, 57, 47–69.
- Hirniak, O.M. (2016). Motyvatsiia pratsi u spadshchyni M. Tuhana-Baranovskoho, yii suchasnyi rozvytok i praktychne zastosuvannia [Work motivation in the legacy of M. Tugan-Baranovsky, its modern development and practical application]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, pp. 198–204 [in Ukrainian].
- Maslou, A.H. (2002). Motyvatsiia i osobystist [Motivation and personality]. / Trans. from English. Kyiv: Amalteia, p. 352 [in Ukrainian].
- Max-Neef, M.A. (1989). Human Scale Development: An Option for the Future. Dag Hammarskjöld Foundation. Pp. 206–207.
- Nadolnyi, M.I. (2002) Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic

- Dictionary]. Kyiv: Abrys. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf [in Ukrainian].
8. Podolska, Ye.A. (2006). *Filosofia: pidruchnyk* [Philosophy: textbook]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, pp. 684–691 [in Ukrainian].
 9. Rabinovych, P. (2014). Liudski potreby – hlybynni vyznachalni chynnyk pravorozuminnia [Human needs – a deep determining factor of the right to understanding]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, (4), 79 [in Ukrainian].
 10. Rudnytskyi, S. (2012). Interesy v katehorialnomu riadu “potreby” – “interesy” – “tsinnosti” – “ideolohiia” [Interests in the categorical series “needs” – “interests” – “values” – “ideology”]. *Politychna kultura – Political culture*. Retrieved from: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/rudnytskyi_interesy.pdf [in Ukrainian].
 11. Shynkariuk, A.I. (2011). Eksperymentalne doslidzhennia motyvatsiinoi dynamiky za psykhomotornymy diiamy v naukovi shkoli K. Levina [Experimental study of motivational dynamics in psychomotor actions in the scientific school of K. Levin]. *Zbirnyk naukovykh prats K-PNU im. I. Ohienka, In-tu psykholohii im. H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy – Collection of scientific papers of Ivan Ogiienko Kam'yanets-Podilskiy State University, Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk NAPS of Ukraine*. Retrieved from: <file:///C:/Users/38050/Downloads/160922-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-351736-1-10-20190326.pdf> [in Ukrainian].
 12. Smit, A. (2018). *Bahatstvo narodiv. Doslidzhennia pro pryrodu i prychyny bahatstva narodiv*. Kyiv: Nash Format. P. 722.
 13. Stefanova, N.O. (2020). *Etnosemiometrychna parametryzatsiia aksiokontseptosfer u brytanskii ta ukraïnskii linhvokulturakh* [Ethno-semiometric parameterization of axioconceptospheres in British and Ukrainian linguistic cultures] (Doctoral dissertation). Kyiv, p. 564 [in Ukrainian].
 14. Wiggins, D. (2002). *Needs, Values, Truth: Essays in the Philosophy of Value*. Clarendon Press-Oxford. Third edition. Pp. 1–16.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.06.2025.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.07.2025.

Дата публікації: 02.10.2025.